

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
Του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης**

σε συνεργασία με το

**ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Επικοινωνιών
με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της
ένταξης»**

**ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ ΣΤΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΤΗΣ
ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**

**REPRESENTATIONS OF DISABILITY IN GREEK MODERN LANGUAGE SCHOOL
TEXTBOOKS OF PRIMARY EDUCATION**

της

Τσομπάνου Όλγας

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται

στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του
Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
του Τ.Ε.Φ – Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο
Πληροφορικής και Επικοινωνιών
με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της
ένταξης»

Η τριμελής επιτροπή:

1. ΖΩΗ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ – Τ.Ε.Φ. Δ.Π.Θ.

2. ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΑΛΑΝΤΟΜΟΣ

ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ – ΤΜΗΜΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΙΓΑΙΟΥ

3. ΜΑΡΙΑ ΜΗΤΣΙΑΚΗ

ΕΠΙΚΟΥΡΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ – Τ.Ε.Φ. Δ.Π.Θ.

Κομοτηνή/Αθήνα
2018

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα μελέτη εντοπίζονται, κατηγοριοποιούνται και ερμηνεύονται όλες οι αναπαραστάσεις της αναπηρίας στα σχολικά εγχειρίδια της Γλώσσας της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Ως ερευνητικό εργαλείο ορίστηκε το περιεχόμενο των εν λόγω σχολικών εγχειριδίων (κείμενο και εικονογράφηση) το οποίο αναλύθηκε με τον συνδυασμό των ερευνητικών μεθόδων της ποσοτικής και της ποιοτικής Ανάλυσης Περιεχομένου. Τα αποτελέσματα του διερευνώμενου υλικού υπέδειξαν έναν ικανοποιητικό αριθμό ευρημάτων, ωστόσο υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης και εμπλουτισμού των σχολικών εγχειριδίων για την προώθηση των αξιών της ανθρωπιστικής παιδείας.

ABSTRACT

In the present study, all references to disability in school textbooks are detected, categorized and interpreted. Those textbooks officially support the teaching of Modern Greek Language in Primary Education. The research material of the conducted survey contained all Modern Greek Language textbooks (both pupil's books and activity books). Their content (in text and illustration form) was researched and analyzed through the combined application of quantitative and qualitative methods of analysis. The results of the researched material exhibit a significant amount of findings; however, there is still place for improvement and enrichment of school textbooks, as to promote the humanitarian values of education.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Apple, M. (1986). *Ιδεολογία και αναλυτικά προγράμματα*. (Τ. Δαρβέρης, Μτφρ.). Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Βάμβουκας, Μ. (2000). *Εισαγωγή στην ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρης.
- Barnes, C. & Mercer, G. (1996). *Exploring the Divide: Illness and Disability*. Leeds: The Disability Press.
- Barnes, C., Oliver M. & Barton L. (2014). *Σπουδές για την αναπηρία σήμερα*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Barton, L. (2000). Η πολιτική της inclusion. Στο Α. Ζώνιου-Σιδέρη (Επιμ.), *Ένταξη: ουτοπία ή πραγματικότητα;* (σελ.57-70). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Βρεττός, Ι. & Καψάλης, Α. (2014). *Αναλυτικά Προγράμματα: Θεωρία, έρευνα και πράξη*. 5^η έκδοση. Αθήνα: Διάδραση.
- Βρύζας, Κ. (2005). Τα παιδιά της εικόνας. Στο Ο. Κωνσταντινίδου-Σέμογλου (Επιμ.), *Εικόνα και Παιδί* (σελ. 427-438). Θεσσαλονίκη: Cannot not design publications.
- Γαβριηλίδου, Ζ., Σφυρόερα, Μ., Μπεζέ, Λ. (συγγραφείς), Γανώση, Α. (εικονογράφηση), Γράββαλος, Π. (εξώφυλλο) (2007α), *Γλώσσα Β΄ Δημοτικού, Ταξίδι στον κόσμο της γλώσσας, πρώτο τεύχος*, Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Γαβριηλίδου, Ζ., Σφυρόερα, Μ., Μπεζέ, Λ. (συγγραφείς), Γανώση, Α. (εικονογράφηση), Γράββαλος, Π. (εξώφυλλο) (2007β), *Γλώσσα Β΄ Δημοτικού, Ταξίδι στον κόσμο της γλώσσας, δεύτερο τεύχος*, Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Γαβριηλίδου, Ζ., Σφυρόερα, Μ., Μπεζέ, Λ. (συγγραφείς), Γανώση, Α. (εικονογράφηση), Γράββαλος, Π. (εξώφυλλο) (2007γ), *Γλώσσα Β΄ Δημοτικού, Ταξίδι στον κόσμο της γλώσσας, τρίτο τεύχος*, Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Γαβριηλίδου, Ζ., Σφυρόερα, Μ., Μπεζέ, Λ. (συγγραφείς), Γανώση, Α. (εικονογράφηση), Γράββαλος, Π. (εξώφυλλο) (2007δ), Γλώσσα Β΄ Δημοτικού, Ταξίδι στον κόσμο της γλώσσας, Τετράδιο Εργασιών, πρώτο τεύχος, Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Γαβριηλίδου, Ζ., Σφυρόερα, Μ., Μπεζέ, Λ. (συγγραφείς), Γανώση, Α. (εικονογράφηση), Γράββαλος, Π. (εξώφυλλο) (2007ε), Γλώσσα Β΄ Δημοτικού, Ταξίδι στον κόσμο της γλώσσας, Τετράδιο Εργασιών, δεύτερο τεύχος, Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Γερογιάννης, Κ. & Μπούρας, Α. (2007). Σχεδιασμός Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών – Νέες τάξεις. Στο Γ.Δ. Καψάλης & Α.Ν. Κατσίκης (Επιμ.) *Συνέδριο: Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση και οι προκλήσεις της εποχής μας*, (σελ. 482-489). Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Διακογιώργη, Κ., Μπαρής Θ., Στεργιόπουλος, Χ., Τσιλιγκιριάν Ε. (2007). Γλώσσα Δ΄ Δημοτικού, Πετώντας με τις λέξεις, Βιβλίο μαθητή, πρώτο τεύχος, Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Διακογιώργη, Κ., Μπαρής Θ., Στεργιόπουλος, Χ., Τσιλιγκιριάν Ε. (2007). Γλώσσα Δ΄ Δημοτικού, Πετώντας με τις λέξεις, Βιβλίο μαθητή, δεύτερο τεύχος, Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Διακογιώργη, Κ., Μπαρής Θ., Στεργιόπουλος, Χ., Τσιλιγκιριάν Ε. (2007). Γλώσσα Δ΄ Δημοτικού, Πετώντας με τις λέξεις, Βιβλίο μαθητή, τρίτο τεύχος, Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Διακογιώργη, Κ., Μπαρής Θ., Στεργιόπουλος, Χ., Τσιλιγκιριάν Ε. (2007). Γλώσσα Δ΄ Δημοτικού, Πετώντας με τις λέξεις, Τετράδιο Εργασιών, πρώτο τεύχος, Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Διακογιώργη, Κ., Μπαρής Θ., Στεργιόπουλος, Χ., Τσιλιγκιριάν Ε. (2007). Γλώσσα Δ΄ Δημοτικού, Πετώντας με τις λέξεις, Τετράδιο Εργασιών, δεύτερο τεύχος, Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (1998). *Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους, Μια ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της ένταξης*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (2004). Η αναγκαιότητα της ένταξης: προβληματισμοί και προοπτικές. Στο *Σύγχρονες ενταξιακές προσεγγίσεις*, τόμος Α. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Finklestein, V. (1980) Attitudes and disabled people: Issues for Discussion. *International Exchange of Information in Rehabilitation*

Fritzsche, K. P. (1992). Τα σχολικά εγχειρίδια ως αντικείμενο έρευνας. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 17, 173-181.

Hrehovcik, T. (2002). Foreign language textbook evaluation - methodological considerations. *ZESZYTY*, 6, 217-230.

Ιντζίδης, Ε., Παπαδόπουλος, Α., Σιούτης, Α., Τικτοπούλου, Α., (2007). Γλώσσα Γ' Δημοτικού. Τα απίθανα μολύβια. Βιβλίο μαθητή, πρώτο τεύχος, Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Ιντζίδης, Ε., Παπαδόπουλος, Α., Σιούτης, Α., Τικτοπούλου, Α., (2007). Γλώσσα Γ' Δημοτικού. Τα απίθανα μολύβια. Βιβλίο μαθητή, δεύτερο τεύχος, Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Ιντζίδης, Ε., Παπαδόπουλος, Α., Σιούτης, Α., Τικτοπούλου, Α., (2007). Γλώσσα Γ' Δημοτικού. Τα απίθανα μολύβια. Βιβλίο μαθητή, τρίτο τεύχος, Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Ιντζίδης, Ε., Παπαδόπουλος, Α., Σιούτης, Α., Τικτοπούλου, Α., (2007). Γλώσσα Γ' Δημοτικού. Τα απίθανα μολύβια. Τετράδιο εργασιών, πρώτο τεύχος, Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Ιντζίδης, Ε., Παπαδόπουλος, Α., Σιούτης, Α., Τικτοπούλου, Α., (2007). Γλώσσα Γ' Δημοτικού. Τα απίθανα μολύβια. Τετράδιο εργασιών, δεύτερο τεύχος, Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Ιορδανίδου, Α., Αναστασοπούλου, Α., Γαλανόπουλος, Ι., Δρυς, Ι., Κόττα, Α., Χαλικιάς, Π. (2007). Γλώσσα Ε' δημοτικού. *Της γλώσσας ρόδι και ροδάνι*. Βιβλίο μαθητή, πρώτο τεύχος, Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Ιορδανίδου, Α., Αναστασοπούλου, Α., Γαλανόπουλος, Ι., Δρυς, Ι., Κόττα, Α., Χαλικιάς, Π. (2007). Γλώσσα Ε' δημοτικού. *Της γλώσσας ρόδι και ροδάκι*. Βιβλίο μαθητή, δεύτερο τεύχος, Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Ιορδανίδου, Α., Αναστασοπούλου, Α., Γαλανόπουλος, Ι., Δρυς, Ι., Κόττα, Α., Χαλικιάς, Π. (2007). Γλώσσα Ε' δημοτικού. *Της γλώσσας ρόδι και ροδάκι*. Βιβλίο μαθητή, τρίτο τεύχος, Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Ιορδανίδου, Α., Αναστασοπούλου, Α., Γαλανόπουλος, Ι., Δρυς, Ι., Κόττα, Α., Χαλικιάς, Π. (2007). Γλώσσα Ε' δημοτικού. *Της γλώσσας ρόδι και ροδάκι*. Τετράδιο εργασιών, πρώτο τεύχος, Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Ιορδανίδου, Α., Αναστασοπούλου, Α., Γαλανόπουλος, Ι., Δρυς, Ι., Κόττα, Α., Χαλικιάς, Π. (2007). Γλώσσα Ε' δημοτικού. *Της γλώσσας ρόδι και ροδάκι*. Τετράδιο εργασιών, δεύτερο τεύχος, Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Ιορδανίδου, Α., Κανελλοπούλου, Ν., Κοσμά, Ε., Κουταβά, Β., Οικονόμου, Π., Παπαϊωάννου, Κ. (2007). Γλώσσα ΣΤ' δημοτικού. *Λέξεις...Φράσεις...Κείμενα...* Βιβλίο μαθητή, πρώτο τεύχος, Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Ιορδανίδου, Α., Κανελλοπούλου, Ν., Κοσμά, Ε., Κουταβά, Β., Οικονόμου, Π., Παπαϊωάννου, Κ. (2007). Γλώσσα ΣΤ' δημοτικού. *Λέξεις...Φράσεις...Κείμενα...* Βιβλίο μαθητή, δεύτερο τεύχος, Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Ιορδανίδου, Α., Κανελλοπούλου, Ν., Κοσμά, Ε., Κουταβά, Β., Οικονόμου, Π., Παπαϊωάννου, Κ. (2007). Γλώσσα ΣΤ' δημοτικού. *Λέξεις...Φράσεις...Κείμενα...* Βιβλίο μαθητή, τρίτο τεύχος, Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Ιορδανίδου, Α., Κανελλοπούλου, Ν., Κοσμά, Ε., Κουταβά, Β., Οικονόμου, Π., Παπαϊωάννου, Κ. (2007). Γλώσσα ΣΤ' δημοτικού. *Λέξεις...Φράσεις...Κείμενα...* Τετράδιο εργασιών, πρώτο τεύχος, Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Ιορδανίδου, Α., Κανελλοπούλου, Ν., Κοσμά, Ε., Κουταβά, Β., Οικονόμου, Π., Παπαϊωάννου, Κ. (2007). Γλώσσα ΣΤ' δημοτικού. *Λέξεις...Φράσεις...Κείμενα...* Τετράδιο εργασιών, δεύτερο τεύχος, Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Ιωαννίδου-Κουτσελίνη Μ. (2013). *Αναλυτικά Προγράμματα και Διδασκαλία*. Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.

Καραγιάννη, Π. & Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (2006). Το κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας. Θεωρία και ερευνητική πρακτική. Αντιφάσεις και ερωτήματα,. *Μακεδόν*, 15, 223-232.

Καραντζόλα, Ε., Κύρδη, Κ., Σπανέλλη, Τ., Τσιαγκάνη, Θ. (2007), Γλώσσα Α' Δημοτικού, Γράμματα, Λέξεις, Ιστορίες, Βιβλίο μαθητή, πρώτο τεύχος, Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Καραντζόλα, Ε., Κύρδη, Κ., Σπανέλλη, Τ., Τσιαγκάνη, Θ. (2007), Γλώσσα Α' Δημοτικού, Γράμματα, Λέξεις, Ιστορίες, Βιβλίο μαθητή, δεύτερο τεύχος, Αθήνα: ΟΕΔΒ

Καραντζόλα, Ε., Κύρδη, Κ., Σπανέλλη, Τ., Τσιαγκάνη, Θ. (2007), Γλώσσα Α' Δημοτικού, Γράμματα, Λέξεις, Ιστορίες, Βιβλίο μαθητή, τρίτο τεύχος, Αθήνα: ΟΕΔΒ

Καραντζόλα, Ε., Κύρδη, Κ., Σπανέλλη, Τ., Τσιαγκάνη, Θ. (2007), Γλώσσα Α' Δημοτικού, Γράμματα, Λέξεις, Ιστορίες, Τετράδιο Εργασιών, πρώτο τεύχος, Αθήνα: ΟΕΔΒ

Καραντζόλα, Ε., Κύρδη, Κ., Σπανέλλη, Τ., Τσιαγκάνη, Θ. (2007), Γλώσσα Α' Δημοτικού, Γράμματα, Λέξεις, Ιστορίες, Τετράδιο Εργασιών, δεύτερο τεύχος, Αθήνα: ΟΕΔΒ

Καψάλης, Α. & Χαραλάμπους Δ. (1995). *Σχολικά εγχειρίδια : θεσμική εξέλιξη και σύγχρονη προβληματική*. Αθήνα: Έκφραση-Μεταίχιμο.

Κιούσης, Γ. (1994). Η συγγραφή και αξιολόγηση των διδακτικών βιβλίων. *Νέα Παιδεία*, 69, 92-93.

Κουτάντος, Δ. (2000). Ανάπηροι άνθρωποι ή ανάπηρη κοινωνία; Μια εναλλακτική, ολιστική, οικολογική προσέγγιση. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 16(1), 65-85.

Κουτάντος, Δ. (2000). *Παιδαγωγική Θεώρηση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κυπριωτάκης, Α. (2000). Η αυτονομία ως βασική επιδίωξη της αγωγής και εκπαίδευσης των ΑμΕΑ. Στο Α. Κυπριωτάκης. (Επιμ.) *Πρακτικά Συνεδρίου Ειδικής Αγωγής: Τάσεις και προοπτικές Αγωγής και Εκπαίδευσης των Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες στην Ενωμένη Ευρώπη σήμερα*, (σελ. 89-97), Ρέθυμνο: Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Κρήτης.

Lindsay, G. (2004). Inclusive education. A critical perspective, in Mitchell, D. (ed.) *Special educational needs and inclusive education: Major themes in education*, Vol. II, pp. 11-30. New York: RoutledgeFalmer.

Magiati, I., Dockrell, J. E. & Logotheti, A. (2002). Young children's understanding of disabilities: the influence of development, context, and cognition. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 23(4), 409-430.

Maras, P. & Brown, R. (1996). Effects of Contact on Children's Attitudes Toward Disability: A Longitudinal Study. *Journal of Applied Social Psychology*, 26(23), 2113-2134.

Morin, E. (2001). *Οι επτά γνώσεις κλειδιά για την παιδεία του μέλλοντος*. Αθήνα: Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου

Μπονίδης, Κ. (2005). Διαδικασία και κριτήρια αξιολόγησης των σχολικών βιβλίων. Στο Βεΐκου (Επιμ.), *Πρακτικά Συνεδρίου Διδακτικό Βιβλίο και εκπαιδευτικό υλικό στο σχολείο: Προβληματισμοί, Δυνατότητες, Προοπτικές*. Θεσσαλονίκη: Π.Ι. σε συνεργασία με το Α.Π.Θ.

Μπονίδης, Κ. (2004). *Το περιεχόμενο του σχολικού βιβλίου ως αντικείμενο έρευνας. Διαχρονική εξέταση της σχετικής έρευνας και μεθοδολογικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Μπονίδης, Κ. (2003). Τα σύγχρονα προγράμματα διδασκαλίας και σχολικά βιβλία στην Ελλάδα. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 131, 25-26.

Norwich, B. (2004). Education, inclusion and individual differences. Recognizing and resolving dilemmas. In Mitchell, D. (ed.) *Special educational needs and inclusive education: Major themes in education*, vol. II, (pp. 101-119). New York: Routledge-Falmer.

Norwicki, E. A. & Sandieson R. (2002). A meta-analysis of school-age children's attitudes towards disabilities. *International Journal of Disability, Development and Education*, 49(3), 243-265.

Ξανθόπουλος, Α. (2010). *Αξιολόγηση των δομικών και λειτουργικών χαρακτηριστικών των σχολικών εγχειριδίων νεοελληνικής γλώσσας του δημοτικού σχολείου*. Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας. Φλώρινα.

Ξωχέλλης, Π. (2002). *Παιδαγωγική του Σχολείου*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.

Ξωχέλλης, Π. (2005). Τα κριτήρια εγκυρότητας, αξιοπιστίας και παιδαγωγικής καταλληλότητας των σχολικών βιβλίων. Στο Βεΐκου (Επιμ.), *Πρακτικά Συνεδρίου Διδακτικό βιβλίο και εκπαιδευτικό υλικό στο σχολείο: Προβληματισμοί, Δυνατότητες, Προοπτικές*, (σελ.32-37). Θεσσαλονίκη: Π.Ι. σε συνεργασία με το Α.Π.Θ.

Oliver, M. (2009). *Αναπηρία και πολιτική*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Oliver, M. (1992). Changing the Social Relations of Research Production. *Disability, Handicap and Society*, 7(2), 101-114.

Oliver, M. (1990). *The individual and social model of disability*.

Oliver M. (1996). *Understanding disability-from theory to practice*. London: Macmillan Press Ltd.

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2001). *Αναλυτικά προγράμματα για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στο Δημοτικό Σχολείο*. Αθήνα: ΥΠ.Ε.Π.Θ.

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2001). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών*. Αθήνα: ΥΠ.Ε.Π.Θ.

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2003). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών* (ΦΕΚ 303B/13-03-2003). Αθήνα: Π.Ι.

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2002). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Α.Π.Σ.) Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης – Εισαγωγικό σημείωμα*. Αθήνα: Π.Ι.

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2002). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Α.Π.Σ.) Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης – Γενικό μέρος*. Αθήνα: Π.Ι.

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2003). *Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για την Πρωτοβάθμια και τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*. Αθήνα: ΥΠ.Ε.Π.Θ.

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2003). *Προδιαγραφές σχολικών βιβλίων*. Αθήνα: Π.Ι.

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Τμήμα Αξιολόγησης (1999). *Πλαίσιο Αξιολόγησης Διδακτικών Εγχειριδίων*. Πρόεδρος: Τριλιανός, Α. Αθήνα: Π.Ι.

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Τμήμα Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (2008). *Διαδικασία Αξιολόγησης των Σχολικών Βιβλίων της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης*. Επιμ. Τύπας, Γ. & Οικονόμου, Γ. Αθήνα: Π.Ι.

Παπάς, Α. (1999). *Αντιπαιδαγωγική της Παιδαγωγικής*. Αθήνα: Δελφοί.

Shanahan, T. & Knight, L. (1991). *Guidelines for Judging and Selecting Language Arts Textbooks: A Modest Proposal. Concept Paper, 1*

Smart, J. (2001). *Disability, Society and the Individual*. Austin: Pro-ed.

Σταθόπουλος, Π. (1999). *Κοινωνική Πρόνοια. Μια γενική θεώρηση*. Αθήνα: Ελλην.

Σταυριανόπουλος, Σ. (2007) Κυρίαρχος ο ρόλος των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας στη διαμόρφωση της στάσης της Ελληνικής Κοινωνίας, για τα άτομα με αναπηρίες. *Πανελλαδικός Σύνδεσμος Παραπληγικών και Κινητικά Αναπήρων, 80.*

Στεφανίδης, Κ. (2004). Μελέτη με αντικείμενο την καθολική πρόσβαση και ισότιμη συμμετοχή ατόμων με αναπηρία στην κοινωνία της πληροφορίας. *Επιχειρησιακό πρόγραμμα «Κοινωνία της Πληροφορίας» .*

Thomas, D. & Woods, H. (2008). *Νοητική καθυστέρηση. Θεωρία και πράξη*. Αθήνα: Τόπος.

Τριλιανός, Α. (2009). Κριτήρια αξιολόγησης της ποιότητας των διδακτικών εγχειριδίων: Μια εναλλακτική πρόταση. Στο Κ. Μαλαφάντης, Σακελλαρίου Μ. & Μπάκας Θ. (Επιμ.), *Πρακτικά του ΙΓ Διεθνούς Συνεδρίου Αναλυτικά Προγράμματα και Σχολικά Εγχειρίδια: Ελληνική πραγματικότητα και διεθνής εμπειρία*, τόμος Α, (σελ. 98-110). Ιωάννινα: Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος.

Φλουρής, Γ. (1997). *Αναλυτικά Προγράμματα για μια νέα εποχή στην Εκπαίδευση*. (5^η έκδοση). Αθήνα: Γρηγόρης.

Union of the Physically Impaired Against Segregation. (1976). *Fundamental principles of disability*. London: Union of the Physically Impaired Against Segregation. Retrieved March 26 2018, from: <http://disability-studies.leeds.ac.uk/files/library/UPIAS-fundamental-principles.pdf>

Westphalen, Κ. (1982). *Αναμόρφωση των Αναλυτικών Προγραμμάτων: Εισαγωγή στη μεταρρύθμιση του Curriculum*. (Ι. Πυργιωτάκης, Μτφρ.). Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.

World Health Organization. (1980). *International classification of impairments, disabilities, and handicaps: a manual of classification relating to the consequences of disease, published in accordance with resolution WHA29.35 of the Twenty-ninth World Health Assembly, May 1976*. Geneva: World Health Organization.

World Health Organization. (2001). *International classification of functioning, disability, and health: ICF*. Geneva: World Health Organization

Χατζηγεωργίου, Γ. (2004). *Γνώθι το Curriculum*. Αθήνα: Ατραπός.

ΣΥΝΑΦΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Νόμος 1566/85. (ΦΕΚ, Α, 167/30-9-85). *Δομή και λειτουργία της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης*

Νόμος 2525/1997. αναδημοσίευση στο (ΦΕΚ 302/13-03-2003). *Αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου*

Νόμος 3699/2008. (ΦΕΚ, Α, 199/2-10-2008). *Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, Άρθρο 3*

Σύνταγμα της Ελλάδος. 2001. (ΦΕΚ Α85/18-04-2001). *Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, Άρθρο 16*